तेनैव नाम्ना वाच्योऽसौ ज्ञेयाश्चान्ये[1] यथोचितम् ।

अथ भाषाविभागः[2]—

पुरुषाणामनीचानां संस्कृतं स्यात्कृतात्मनाम् ॥ १५८ ॥
सौरसेनी[1] प्रयोक्तव्या तादृशीनां च योषिताम् ।
आसामेव तु गाथासु महाराष्ट्रीं प्रयोजयेत् ॥ १५९ ॥
अत्रोक्ता मागधी भाषा राजान्तःपुरचारिणाम् ।
चेटानां राजपुत्राणां श्रेष्ठानां[2] चार्धमागधी ॥ १६० ॥
प्राच्या विदूषकादीनां, धूर्तानां स्यादवन्तिजा ।
योधनागरिकादीनां दाक्षिणात्या हि दीव्यताम् ॥१६१॥
शबराणां[3] शकादीनां शाबरीं संप्रयोजयेत् ।
वाह्लीकभाषोदीच्यानां द्राविडी द्रविडादिषु ॥ १६२ ॥
आभीरेषु तथाभीरी चाण्डाली पुक्कसादिषु[3] ।
आभीरी शाबरी चापि काष्ठपात्रोपजीविषु ॥ १६३ ॥
तथैवाङ्गारकारादौ[4] पैशाची स्यात्पिशाचवाक् ।
चेटीनामप्यनीचानामपि स्यात्सौरसेनिका ॥ १६४ ॥

कलादिकर्म । विद्या मीमांसादिः । जातिर्ब्राह्मणत्वादिः । तेनैव तत्कर्मादिप्रकाशकेन मालाकारादिपदेन । असौ मालाकारादिः । ज्ञेयाश्चेति अन्ये मित्रादयो मित्रादिपदेन वाच्या इत्यर्थः । अनीचानामुत्तममध्यमानाम् ॥ कृतात्मनां पण्डितानां चेत्यर्थः । तादृशीनां गाथासु श्लोकेषु । अत्र नाटकादौ । राजान्तःपुरचारिणां वामनादीनाम् । चेटानां भृत्यानाम् । प्राच्या गौडीया । धूर्तानामक्षदेविनाम् ।

---

1. अन्ये इति । शाक्यभिक्षुर्भदन्तेति भगिनीपतिराबुत्तेति जनक आबुकेति राजश्यालो राष्ट्रियेति वाच्य इति यथाशास्त्रमनुसंधेयम् ॥

2. भाषाविभाग इति । सामान्यतो भाषा संख्याता रुद्रटेन—'प्राकृतसंस्कृतमागधपिशाचभाषाश्च सूरसेनी च । षष्ठोऽत्र भूरिभेदो देशविशेषादपभ्रंशः ॥' इति । नाट्यशास्त्रे तु विशेषः—'मागध्यवन्तिजा प्राच्या सूरसेन्यर्धमागधी । वाह्लीका दाक्षिणात्या च सप्त भाषाः प्रकीर्तिताः ॥' इति ॥

3. पुक्कसेति । पुक्कसश्चाण्डालः ॥

4. अङ्गारेति । अङ्गारकारो लोहादिधातुजीवी ॥

---

१. कुत्रचित्सूरसेनशब्दस्तालव्यादिरपि दृश्यते. २. 'श्रेष्ठिनाम्' इति नाट्यशास्त्रस्थः पाठः. ३. 'शवराणां' घ.